

for vrimler det overalt i filmen med mere eller mindre retoriske spørgsmål. Den indsatte medieforsker i slutningen kommer til at fortælle sin egen historie, løsrevet fra de empiriske erfaringer i forsøgene. Det overblik over den fortællemæssige helhed, som skulle have været et led i briefing af medieforskeren, er tilsyneladende helt fraværende.

Når jeg hæfter mig ved specielt dette punkt, hænger det sammen med, at Frands Mortensen faktisk giver bidrag til en mulig historie, der kunne have fungeret som ramme om videofilmen: hvorfor er det ikke gået i Danmark på samme måde som i Reading? Hvorfor er det ikke lykkedes i de danske forsøg at skabe et velfungerende lokalt netværk via TV-mediet? En klar forhåndsformulering af disse spørgsmål ville have givet en styret tilgang til beskrivelsen af de danske forsøg.

Den manglende forhåndsplanlægning slår også igennem i de enkelte delindslag. Mest udpræget i afsnittet om Reading, der klart bærer præg af, at optagelserne ikke er foretaget med henblik på den senere videofilm. Generelt er det fortrinsvis teksten, som fortæller de enkelte delhistorier, med det resultat at billederne i en række tilfælde kommer til at arbejde mod teksten.

Videofilmen er produceret i samarbejde med TV-Brabrand i en ikke alt for gennemført VHS-teknik. Når jeg påpeger dette, skyldes det, at teknikken er med til at bestemme målgruppen for filmen. Den vil givetvis fungere udmærket i græsrodssammenhænge, hvor blot det at få billeder på skærmen ofte er en bedrift. Men som led i en egentlig forskningsformidling, hvor det også drejer sig om at nå ud til kredse uden for miljøet selv, burde det tekniske niveau have været lagt højere.

Egentlig har jeg ikke lyst til at lyde som en vranten anmelder, for jeg synes at videofilmen er et godt initiativ, og på ideplanet en god måde at formidle netop denne type

stof på. Jeg er også klar over, at økonomien sætter sine egne grænser for projekter af denne type.

Mine mere kritiske bemærkninger skal derfor opfattes som et bidrag til en afklaring af, hvilke krav vi må stille til forskningsformidling, også gennem videomediet: bevidsthed om målsætning og medievalg, klar strukturering af stoffet og en høj teknisk kvalitet. En oplagt ide er ikke nok til at bære budskabet igennem.

Lars Qvortrup: Det levende eller det døde samfund: Nye veje i informationsteknologiens organisering. Publ. nr. 7. Teknik-Samfund Initiativet, Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd, Kbh. 1988, 233 s.

Anmeldt af: Carsten Y. Hansen, Institut for grænseregionsforskning, Aabenraa.

Kollektiv ansvarlighed og socialt fællesskab er begreber, der atter trænger sig på. Samtidig med en erkendelse af, at individet ikke kan undslå sig sine moralske forpligtelser ved henvisning til systemets inadekvate strukturer. Således befinder vi os for enden af en epoke, hvor begrebet velfærd blev forbundet med opbygningen af institutioner til tilfredsstillelse af menneskers behov og udformningen af stadig mere detaljerede regelsæt til styring af den menneskelige adfærd. Vi taler om nødvendigheden af at styrke de sociale netværker, de folkelige fællesskaber, græsrodsaktiviteter osv. i erkendelse af, at den stadig mere rationelle organisering af velfærdssamfundet skete på bekostning af og uden at kunne erstatte de selvorganiserede sociale fællesskaber, som var skabt af

mennesker, der ikke kendte begrebet selvrealisering, men nok dagligdagens realisme.

Lars Qvortrup placerer sig med sit kæmpe essay Det levende og det døde samfund blandt de nye moralister. Titlens modsætningspar henter han hos Jürgen Habermas, der skelner mellem systemverden og livsverden, hvor den første er kendetegnet ved teknokratisk rationalitet og den sidstnævnte ved social fornuft. Et samfund udviklet i pagt med den teknokratiske rationalitet bliver et dødt samfund, fordi det ikke blot er informationsteknologien der udvikles, men tillige den samfundsmæssige organisering af informationsteknologien. Omvendt vil det levende samfund være kendetegnet ved at informationsteknologien organiseres som led i at tilvejebringe mulighederne for at etablere det samfundsmæssige fællesskab: den samfundsmæssige konsensus.

I bogen diskuterer Lars Qvortrup hvorledes man kan anvende informationsteknologien inden for flere felter, samtidig med at dens anvendelse bidrager til etableringen af en social konsensus. Mest plads anvendes på at redegøre for forsøgene med de såkaldte telehuse og for informationsteknologiens indtog i biblioteksvæsenet.

Pragmatikeren Lars Qvortrup stikker dog også hovedet frem, idet det er et underliggende tema i bogen, at informationsteknologien i fremtiden vil give humaniora og samfundsvidenskab en central placering side om side med natur- og teknisk videnskab.

I sin analyse af telehus-forsøgene anlægger Lars Qvortrup en på én gang visionær og kritisk indfaldsvinkel. Han tror på at disse projekter er en selvorganisering fra naturen, en social opfindelse, og er ikke bange for at placere dem i forlængelse af andelsbevægelsens tradition. Omvendt har han også et skarpt blik for svaghederne i konceptet: at

grupper med størst umiddelbart behov ikke behøver fællesskabet, fordi har mulighederne for at blive selvulpne som følge af prisudviklingen hardwaren. Kritikken antydes, og t kan kun være udstrakt loyalitet, r får ham til at undlade at drage inklusionerne. Bl.a. at hele telekonceptet bygger på at Planstyrelsen og telekommunikationsbranchens edbåndsvision alvorligt, også efter den var blevet ynkeligt amputeret i et fællesantennemonopol, det såldte hybridnet.

for kan det heller ikke undre at n i bogen ikke får svar på hvorfor t netop skulle være i udkantsamfundene at der er særligt behov for at nopruste det sociale fællesskab gennem informationsteknologien. De sociale netværk er da ikke af en bedbeskaffenhed i byerne. Hvis der rkelig havde været et behov for ivates anvendelse af informationsteknologien i dag, ville man forngst have set at telehuse var skudt i de større byer. Med mængden af divider havde det da umiddelbart ret økonomisk rentabelt.

ste del af bogen er et forsøg på formulere en teori om informationsteknologi. På grundlag af system-livsverden metaforen går Qvortrup med på n opfattelse at samfundet består to sfærer, én styret af en teknisk fornuft, og én styret af den llemmenneskelige kommunikation. Informationsteknologien ses imidlertid m en kvalitativt anderledes teknologi. Hvor den traditionelle teknologi primært bearbejdede den viljesløse natur, og først afledt deraf, menneskene og deres sociale organisationer, der bearbejder informationsteknologien mennesker som om de tilhørte den viljesløse natur. "Informationsteknologien adskiller sig nemlig a den naturvidenskabelige baserede teknologi derved, at både dens primære og dens sekundære objekt er mennesker og sociale organisationer" . 208).

t er en utrolig spændende tankegang, som jeg dog ikke er enig i.

Nøgternt betragtet er informations-teknologien jo ikke andet end automationens eksplosive vækst i den teknologiske udvikling. Ret beset er edb-maskinerne jo blot en raffinering af allerede kendte teknologier. Det er tillige nogle "dumme dyr", der er bundet af den intellektuelle kapacitet hos systemkonstruktører og programmører. Det har givet os almindelige brugere nogle vældige fordele, men samtidig indhegnet vores kreativitet bag edb-maskinens funktionsmuligheder.

Disse fordele vil sikkert få os til at indrette samfundet i overensstemmelse med edb-maskinernes "ånd". Men er det anderledes end den indvirkning på vores livsførelse, som f.eks. bilens udbredelse havde?

Det levende og det døde samfund er en velskrevet bog. Netop det letflydende sprog er imidlertid bedragerisk, for bogen er aboslut hverken overfladisk eller let tilgængelig. Lars Qvortrup tager et bredt afsæt og griber dybt i sin problembehandling, og diskursen foregår helt på forfatterens præmisser. Spiller man med i forfatterens spil, får man dog som belønning også muligheden for at tænke med i tankegange, man ikke er så forvænt med længere.

James Lull (Ed.): World Families Watch Television. Newbury Park: Sage, 1988, 264 s., Paperback.

Anmeldt af: Klaus Bruhn Jensen, adjunkt ved Institut for Film, TV og Kommunikation, Københavns Universitet.

James Lulls seneste bog udgør et væsentligt, omend på flere måder problematisk bidrag til udviklingen af den empiriske receptionsforskning inter-

nationalt. Ud over at være den første tværkulturelle samling af etnografiske undersøgelser om mediernes publikum giver antologien en indføring i 'the state of the art' inden for kvalitative forskningsmetodologier, selv om dens nyhedsværdi på dette område sikkert vil være større i en del andre lande end Danmark. Og så er mange af bidragene elementært spændende læsning.

Hovedparten af bogen består af caseundersøgelser om TV-sening i dens mest almindelige kontekst: familien. De repræsenterede lande er Indien, Kina, Storbritannien, USA, Venezuela og Vesttyskland, og hvert kapitel bruger samme form, der først behandler kulturen og mediesystemet for derefter kort at skitsere metoden, mens hovedvægten lægges på rapporteringen af resultater og diskussionen af deres implikationer.

Der er tale om solide arbejder af kendte forskere (Tom Lindlof, James Lull, Dave Morley) såvel som mindre kendte, men ikke mindre interessante folk. Især fremstår kønsvariablen som afgørende for forståelsen af de meget forskellige sociale rum, som TV-seningen foregår indenfor i de enkelte kulturer. F.eks. giver undersøgelserne i Indien og Venezuela et billede af en matriarkalsk intimsfære, der adskiller sig væsentligt fra det næsten klassisk patriarkalske mønster, Morley fandt i Storbritannien. Hvis remote control'en i Morleys familier var "Daddy's thing", kan TV-apparatet i de venezuelanske familier i Leo Barrios' undersøgelse opfattes som "Mommy's thing". Herudover synes det generelt at være sådan, at TV først og fremmest udgør en dagligdags ressource, der bidrager til at strukturere hverdagen og samværet i de meget forskellige familietyper; først i anden omgang er TV at forstå som en bærer af bestemte budskaber. I det afsluttende kapitel, som på en original måde trækker på Marshall McLuhans skrifter, uddrager Lull en række forskelle og ligheder mellem TV-receptionsformerne i de enkelte kulturer.

I det hele taget er bogens styrke forskningsfortællingerne fra felten, som fremlægger mange observationer, der er 'godt set'. Svaghederne har især to kilder. For det første lades TVs indhold næsten helt ude af betragtning, selv om det vel er det, der får verdens familier til at samle sig foran TV-apparatet snarere end vaskemaskinen. Fraværet af indholdsanalyse fører bl.a. til nogle meget generelle og højst diskutabile konklusioner om, at "folket" (s. 242; min fremhævelse) overalt bruger TV til "underholdning", som angiveligt betyder det samme i Kina og Kentucky.

For det andet mener James Lull (og tilsyneladende de fleste af bidragsyderne), at 'teori' og dermed forskningens forklaringsværdi er noget, der vokser spontant frem i den enkelte undersøgelse (s. 16). Når man så radikalt afviser at eksplicitere og reflektere over sin teoretiske position, sker der gerne een af to ting, som bogen giver flere eksempler på: Enten hentes teorierne ind ad bagvejen. Eller forskerne (og læseren) står tilbage med en kalejdoskopisk empiri, der er bedst egnet til at få dem til at klappe i deres små hænder og udbryde som med een mund: Hvor er kulturer og TV-seere dog fascinerende forskelligartede! Det ligner snublende nær at argumentere videre for, at mediernes modtagere er relativt upåvirkelige, selvberørende kulturproducenter. At denne konklusion forbliver implicit, fordi receptionsformerne som regel ikke analyseres med konkret henvisning til faktorer på det makro-sociale niveau, fritager ikke nogen - heller ikke danske receptionsforskere - for forpligtelsen til eksplicit at teoretisere forholdet mellem mikro-oplevelsen og makro-magter, hvis man ønsker at begrunde en populistisk-optimistisk politik.

Alt i alt giver bogen altså et overblik over og et udgangspunkt for (mange flere) analyser af TVs rolle i forskellige kulturer - et emne, der også i Danmark i stigende grad står centralt i undervisning og forskning om massemedier.

Pressens Årbog 1988, Pressehistorisk Selskab: København 1989, 146 s., Pris kr. 110,-.

Anmeldt af: cand.mag. Torben Retbøll, adjunkt ved Århus Katedralskole.

Pressens Årbog 1988 har temaet "Troldeøjlet: Mediernes forvriddning af debat og samfundsforhold", og den falder i fire dele: For det første 12 artikler om temaet (side 9-92); for det andet tre artikler uden for temaet (side 93-118); for det tredje de faste rubrikker med oversigt over pressen i Danmark, Norge, Sverige og Finland i perioden 1987-88 (side 119-137); og endelig en række anmeldelser (side 138-146).

Af pladshensyn er det ikke muligt at kommentere alle bidrag. Denne anmeldelse fokuserer på de artikler, der falder inden for årets tema. De er enige om, at der foregår en vis forvriddning af debat og samfundsforhold. Spørgsmålet er hvordan og hvorfor. Flere af dem er informative og interessante. Alligevel er der en række svage punkter:

(1) Niels Thomsen mener således, at forvriddningen ikke så meget skyldes medierne, men snarere politikerne, fordi "Adskillige politikere går ofte så langt i bestræbelserne på ikke at 'være kedelige', at provokationer, dramatisk polemik og letbenede morsomheder for lov til at kvæle en ordentlig analyse og diskussion" (side 16).

Men han overser, at medierne ikke har nogen pligt til at omtale politikernes "letbenede morsomheder". Når de alligevel gør det, har de også ansvar for forvriddningen.

(2) Britt-Marie Mattsson fortæller, at hun med årene er blevet mere skeptisk over for officielle udtalelser, især på grund af Vietnamkrigen. Hun tilføjer, at "Stephen